

Sant Llorenç del Munt i l'Obac - El Cairat

COMARCA:	Bages, Moianès, Baix Llobregat, Vallès Occidental i Vallès Oriental	
SUPERFÍCIE:	30.329 ha (11.620 ha corresponen a les Comarques Centrals i 18.709 ha a la Regió Metropolitana de Barcelona).	
MUNICIPIS:	La unitat inclou, totalment o parcialment, els següents municipis de les Comarques Centrals: Calders, Castellbell i el Vilar, el Pont de Vilomara i Rocafort, Monistrol de Calders, Mura, Navarcles, Sant Vicenç de Castellet i Talamanca. També inclou Esparreguera, Olesa de Montserrat, Rellinars, Vacarisses, Viladecavalls, Terrassa, Matadepera, Castellar del Vallès, Sentmenat, Sant Llorenç Savall i Granera, a la Regió Metropolitana de Barcelona	

Figura 23.1 Agulles a la carena dels Emprius.

Trets distintius

- Relleu de tipus conglomeràtic, amb importants cingleres coronades per planes o moles, en ocasions superposades, especialment a Sant Llorenç. Cingleres i espais de roca nua on destaquen nombroses agulles o monòlits, amb una important presència en el paisatge.
- Torrents que solquen la muntanya, localment anomenats canals, força encaixats i coberts per una vegetació exuberant.
- Vegetació ufanosa, afavorida pel substrat i per la humitat ambiental procedent del mar. Relleu carstificat, on els nombrosos estrats impermeables (gresos) generen multitud de fonts.
- Zona de certa densitat forestal, amb presència d'alzinar de muntanya ben constituït.
- Nuclis de població tradicional ben mantinguts, com Mura, Talamanca i Rocafort.

- Presència de diverses urbanitzacions al sector sud-oest de la unitat.
- Tradició industrial vora el Llobregat.
- Gran importància de l'arquitectura de pedra seca, especialment barraaques i tines de pedra seca relacionades amb l'antic conreu de la vinya.
- Gran part de la unitat espai natural protegit.
- Existència d'un gran nombre de coves, amb valor natural i social.

Figura 23.2 Talamanca.

Figura 23.3 Sant Llorenç del Munt i serra de l'Obac-El Cairat vist en dia de boira des de Montserrat.

Figura 23.4 Cases del Puig de la Balma.

Figura 23.5 Església parroquial de Mura.

Mapa

Elements naturals que constitueixen el paisatge

La Serra de l'Obac, inclosa a la unitat de Sant Llorenç del Munt i l'Obac-El Cairat, compren l'extrem SE del Bages, entre el Llobregat i el límit comarcal amb el Vallès Occidental, ocupant l'àrea del parc del mateix nom i rodalies, amb màxima elevació al Montcau (1056 m). La totalitat del parc inclou dues serres que li donen nom: la serra de l'Obac, situada a les Comarques Centrals, i la serra de Sant Llorenç, al Vallès Occidental, unides pel coll d'Estenalles, a la capçalera de la riera de les Arenes, que les separa a la vegada mitjançant una vall de vessants molt escarpats d'origen càrstic. Ambdues carenes presenten característiques similars, però l'Obac presenta altituds un xic menors. El conjunt bagenc s'organitza al voltant de nuclis poc diferenciats, entre els que cal destacar la serra de la Mata; de Mura (Puigbò, 769 m) i de la Pola (turó de Tres Creus, 930 m) i Castellsapera (932 m). Fora parc, acaben d'estructurar la unitat el serrat de Caselles i els serrats dels Aous, Vintró, Feliu i Mussarra que fan de partió amb el Moianès, donant certa unitat al conjunt al pertànyer a la conca alta de la riera de Mura, principal curs fluvial de la unitat i tributària del Llobregat.

El paisatge mostra un aire aspre, feréstec i encinglerat, que morfològicament forma part de la zona central de la Serralada Prelitoral tot i pertànyer estructuralment a la Depressió Central ja que està formada per materials propis de la Depressió de l'Ebre. Junt amb Sant Llorenç

Figura 23.6 La roca conglomeràtica forma gran part de la unitat. Roca dels Cortins. Mura.

del Munt i el veí massís de Montserrat, del qual es veuen separats únicament per la vall excavada pel Llobregat, presenten una estructura i gènesi comuna: formades per una massa de conglomerats eocènics (roca pinyolenc) alternades amb capes discontinues de gresos vermells. Existeixen, no obstant, algunes lleugeres diferències entre els conglomerats de l'Obac i Sant Llorenç i els de Montserrat, la qual cosa fa que l'erosió hagi actuat de forma diferent; la massa de puddingues es presenta més afectada per la divisió en estrats i la resistència a l'erosió és més petita, donant lloc a formes menys atrevides. En general, monòlits i turons rocosos constitueixen una singularitat del relleu de l'Obac.

Figura 23.7 Detall d'un conglomerat. Mura.

La gènesi del conjunt s'originà en un golf marí d'aigües poc profundes situat en la que avui és l'actual Depressió Central Catalana, on rius de caràcter torrencial, fort pendent i alt poder erosiu procedents de l'antic Massís Català, dipositaren grans quantitats de sediments sobre deposicions inicials de gresos i lutites vermelles, donant lloc a un gran delta. Posteriorment, a conseqüència de moviments tectònics i procedents de l'interior d'aquest massís, començaren a dipositar-se conglomerats de tipus montserratí formant cons de dejecció o ventalls al·luvials que arribaran a adquirir una potència de 1000 m, intercalats per estrats de gresos i lutites. Al produir-se una nova regressió marina, els nous processos de sedimentació tingueren lloc en ambients continental, tots aquests conglomerats (còdols i sorres) s'anaren lligant amb un ciment calcari (responsable dels tons grisencs) o argilós (tons

vermellosos), donant lloc a les puddingues, anomenades popularment «pinyoles», que una vegada emergides a superfície amb l'orogènia alpina, iniciaren processos d'erosió diferencial determinada per la composició del rocam i la fracturació de la massa rocosa (diàclisis), que donà lloc a les actuals formes encinglerades i monolítiques. Són típics els relleus en cuesta i les moles com a forma residual de denudació. Alhora, la infiltració de l'aigua originà processos càrstics donant lloc a coves i avencs. Les coves es presenten com esquerdes més o menys amples i llargues que s'endinsen horitzontalment pel rocam, si aquestes no són gaire fondes, es coneixen amb el nom de «balmes». El avencs són esquerdes verticals, comparables a un pou. Alguns exemples en són les coves de Mura, l'avenc de l'Espluga, o les surgències com les fonts de Mura.

El clima és de caire mediterrani amb un grau de continentalitat aportat per la propera plana del Bages, encara que matisat en funció de l'altitud. L'estiu és sec i calorós i l'hivern presenta temperatures no gaire extremes i la innivació és escassa i té poca duració, tret d'alguns racons de l'obaga. La pluviometria ve condicionada per l'efecte pantalla del massís de Sant Llorenç, que reté gran part d'humitat (precipitacions en torn dels 800 mm a la Mola), impedit que les pluges superin els 700 mm a les parts més baixes. L'època més plujosa és la tardor (setembre 104 mm), seguida de la primavera (maig 84 mm), moments en que les fonts brollen i les cingleres regalimen. L'estiu és l'estació més seca, encara

Figura 23.8 Riera de Nespres. Mura.

que exposada a tempestes locals estivals o bé originades per la forta condensació de les masses d'aire marítim sobre l'aire sobreescalfat interior. Tota l'aigua precipitada s'escola a causa de l'alta permeabilitat dels conglomerats, fet que motiva la sequera de tots els torrents i l'escassetat de les fonts.

La vegetació de la unitat és de característiques mediterrànies; hi abunden les brolles i els matollars d'ericàcies, així com els alzinars i les pinedes. Aquestes formacions vegetals són perennifòlies, i presenten una fesomia força semblant al llarg de tot l'any. No obstant això, l'emplaçament, les orientacions i l'alçada que assolixen els relleus de la unitat afavoreixen la presència de nombroses espècies de caràcter eurosiberià, que tenen en aquests paratges una distribució meridional i, per tant, de gran interès biogeogràfic. A banda, cal contemplar les comunitats de falgueres, de codines i roquissars, així com totes aquelles plantes i formacions vegetals introduïdes o modelades per l'activitat humana. Per tot plegat, la vegetació de la unitat, i en particular del parc natural, ha de considerar-se de manera especialment valuosa i interessant, si més no, en el context immediat de les Comarques Centrals.

Figura 23.9 Vegetació de ribera al torrent del Roig.

A la part baixa de la unitat abunden les brolles; en algunes ocasions es troben acompanyades per peus més o menys agrupats de pi blanc (*Pinus halepensis*), mentre que en d'altres ocasions, com per exemple

vora el congost del Llobregat, més aviat apareixen formant masses arbustives força esclarissades. La brolla de romaní i bruc d'hivern (*Erico-Thymelaetum tinctoriae*) ocupa extensions importants sobre litologies calcàries i es caracteritza per la presència de botja groga o ajocaperdius (*Bupleurum fruticosum*), una planta força estesa arreu de la unitat. Sobre materials àcids apareix la brolla d'estepes i brucs (*Cisto-Sarothamnetum catalaunicum*), amb espècies tan característiques com el bruc boal (*Erica multiflora*) i l'argelaga negra (*Calicotome spinosa*), així com el pi blanc (*Pinus halepensis*) i algun pi pinyer (*Pinus pinea*); vora la Barata i a la rodalia de Can Bogunyà (a l'àmbit vallesà) s'han trobat uns peus de *Cistus ladanifer*, una estepa poc habitual al país. Pel que fa a les bosquines cal dir que la seva distribució es troba ben delimitada, i que ocupen extensions reduïdes; les comunitats de garriga (*Quercetum cocciferae*) apareixen sobretot a l'àmbit vallesà de la unitat, mentre que les de boixeda amb savina (*Stipo-Juniperetum phoeniceae*) es troben als vessants del Montcau, vora el puig Andreu i el puig de la Balma.

Figura 23.10 Contrast entre vegetació caducifòlia i perennifòlia entre Mura i Talamanca.

El bosc que, d'una manera natural, ocuparia la major part de la unitat és l'alzinar. L'alzinar amb marfull (*Viburno tini-Quercetum ilicis*) és la comunitat més habitual i, a banda del marfull (*Viburnum tinus*), també contempla la presència d'altres arbustos, com el llentiscle (*Pistacea lentiscus*) o l'arboç (*Arbutus unedo*), així com tot un seguit de lianes, com l'heura (*Hedera helix*), la vidiella (*Clematis vitalba*) o l'arítjol (*Smilax aspera*). Aquesta associació vegetal presenta diferents variacions segons els condicionants d'habitació, tot donant lloc a l'alzinar amb

roures, l'alzinar amb boix i l'alzinar aclarit, que és la comunitat més generalitzada a les cotes baixes de la unitat, i que presenta com a tret distintiu una forta presència de pi blanc (*Pinus halepensis*). Dins d'aquest mateix conjunt cal fer referència a les suredes, unes arbredes afavorides per l'activitat humana que es localitzen al vessant meridional de la serra de Sant Feliu del Racó, a la banda vallesana de la unitat.

Per sobre dels 700 metres d'alçada, la comunitat típica és l'alzinar muntanyenc (*Asplenio Quercetum ilicis*), on el sotabosc termòfil se substitueix per plantes montanes i arbres d'ambients humits, com ara el boix grèvol (*Ilex aquifolium*), el roure martinenc (*Quercus pubescens*) o la servera (*Sorbus domestica*), així com el pi roig (*Pinus sylvestris*) i la pinassa (*Pinus nigra*), en localitzacions força afavorides per l'actuació humana.

Respecte la vegetació eurosiberiana cal destacar de manera especial les rouredes de roure de fulla gran (*Quercus-Aceretum opali*), que es troben en una distribució molt meridional i, en conseqüència, de gran fragilitat. Apareixen acompanyades d'alguns peus aïllats de freixe de fulla gran (*Fraxinus excelsior*) i de faig (*Fagus sylvatica*), en una corologia totalment relictiva, al sot de la Bóta i al sot de les Teixoneres. Un xic més habituals són les rouredes de roure martinenc (*Quercion pubescenti-petraea*), que apareixen sense formar grans agrupacions. També són força importants les avellanoses (*Polysticho-Coryletum*), que creixen a les canals més humides. Val a dir, però, que bona part del territori de rouredes i avellanoses es troba ocupat per formacions de pi roig (*Pinus sylvestris*), que creix de manera ufanosa en aquests indrets humits i frescals.

Pel que fa a la fauna val a dir que s'han censat prop de quaranta mamífers, inclosos els quiròpters, entre els quals destaca l'abundant ratpenat de cova (*Miniopterus schreibersii*), i mesocarnívors com la guineu (*Vulpes vulpes*) o el gat mesquer (*Genetta genetta*). Les cingleres de la unitat acullen poblacions de rapinyaires bastant interessants, com l'àliga perdiguera (*Hieraetus fasciatus*) i el falcó peregrí (*Falco peregrinus*); als rius i torrents en bon estat de conservació, com la riera de Mura hi viuen poblacions de barb (*Barbus meridionalis* i *Barbus haasi*), fet que demostra la qualitat de les seves aigües i l'estat de conservació de les riberes.

Evolució històrica del paisatge

El paisatge aspre, d'altives cingleres i originals monòlits de Sant Llorenç del Munt i serra de l'Obac-El Cairat no presentà mai una població gaire important, com deixa entreveure l'escassa dotzena de jaciment repartits per la unitat. A Mura s'hi van localitzar dos jaciment del Neolític (coves del Frontal i de Sant Esteve), propers a altres jaciments localitzats al terme de Sant Llorenç Savall (coves de la Canal i de Simanya i megàlit de Roca Sereny). L'home neolític aprofità l'abric que ofería la geologia per instal·lar-s'hi, tot concentrant-se al sector de llevant. El caràcter feréstec del paisatge no presentà cap modificació antròpica de consideració donada la baixa densitat de població i els mitjans que aquesta tenia al seu abast.

Figura 23.11 Les balmes de la unitat presenten habitació continuada des de temps prehistòrics fins a l'actualitat. El Puig de la Balma, Mura.

L'edat del Bronze sols es trobà present a Mura, amb una distribució força repartida. Destaca l'ocupació continuada de les coves de Sant Esteve i del Frontal, i les coves del Centenari, del Mal Pas, de Regal-Marcet i de Mura. Amb el ferro la civilització iber prengué volada i aparegueren els primers poblats, però la situació no millorà en aquestes contrades, ans el contrari, desapareixent els vestigis d'ocupació al terme de Mura. Jaciments confirmats són al Puig Castellar (Talamanca) i Can Gall (Castellbell i el Vilar). L'arribada dels ibers tampoc modificà l'essència del paisatge natural més enllà dels emplaçaments. La capacitat d'intercanvi comercial degué fer augmentar els conreus dels voltants immediats, però no degueren significar gaire més que alguna clariana al mig de la vegetació natural.

Dels romans sols resten indicis a la Balma Porquerissa, tot i mostrar presència a indrets propers com Boades o Navarcles. També s'ha cercat en la toponímia del Vilar (Castellbell i el Vilar), la procedència d'una antiga vil·la romana. Tot i la incertesa del seu pas, l'evolució del paisatge seguí la mateixa tendència natural marcada fins ara.

Res se sap tampoc del pas des musulmans, fora d'indicis toponímics com la Mussara, a Monistrol de Calders, que apareix citat com Almuçara. A inicis del segle IX la frontera amb els musulmans es situà al Llobregat i la contrada es trobà immersa en una bossa despoblada i de precari control comtal fins que a la segona meitat de segle fou repoblada per Guifré el Pelós amb camperols provinents del nord, especialment del Lluçanès. El pas de les ratzies musulmanes, però, va ser freqüent.

Amb l'aparició dels documents escrits va aparèixer documentada una incipient població medieval a la que es protegí i organitzà tot bastint una sèrie de castells: Calders (956), Talamanca (967, BCIN), Rocafort (1023) i Mura (1023). Poc a poc les edificacions romàniques cobriren la geografia: Santa Creu de Palou o del Farell (XI) a Mura; la parroquial de Santa Maria (1038), Sant Esteve (XI) a Talamanca; Santa Maria de Matadars o del Marquet (preromànica, 956, refeta el XI, BCIN), Santa Maria de Rocafort (1023) al Pont de Vilomara i Rocafort; l'església de Sant Pere de Vallhonestà (XI) a Sant Vicenç de Castellet i Sant Vicenç (XII) a Castellbell i el Vilar. També aparegueren edificacions de caràcter civil, com el Molí del Mig (1056), el mas del Puig de la Balma (XI) a Mura i el pont de Vilomara (1012).

Des de l'inici de la repoblació els efectius anaren augmentant i una incipient antropització ruralitzà determinats indrets, especialment als voltants de Talamanca, Mura, Vallhonestà i Rocafort, ubicades en sectors planers. Es produí la romputa de terres més important des del naixement de l'agricultura, sobre l'horitzó aparegueren les siluetes dels campanars romànics i sobre el Llobregat el pont de Vilomara.

Aquesta dinàmica continuà fins entrat el s XIV quant es veié estrocnada per l'arribada de la *Gran Depressió* al Principat. Una successió de males collites motivades per la sequera i els denominats *Mals Usos* al

camp ocasionaren una gran fam que malmeté la població, castigada de nou per l'aparició de la Pesta Negra (1347-48). Aquesta minva es perllongà fins ben entrat el s XV, recolzada per les guerres dels Remences que van afectar la zona. Mura el 1365 tenia 32 famílies que es convertiren en 16 el 1553. La reducció de la població i l'activitat agrícola no es recuperaren a molts indrets fins el segle XIX tot i que a certs llocs aquesta encara va ser important, cas de Vallhonestà, gràcies al fet de trobar-se en la proximitat del camí ral. L'obra civil més important s'aixecà al límit de ponent va ser el Pont Vell de Castellbell (1452).

El segle XVI no semblà presentar gaires esdeveniments particulars, continuant la dinàmica de les unitats veïnes. L'Edat Mitjana quedà enrere i es recuperaren les bones collites i el comerç rebé un important impuls gràcies a l'or americà. La població va créixer lentament i la rica xarxa de masos, alguns documentats el segle X, tornaren a ser habitats,

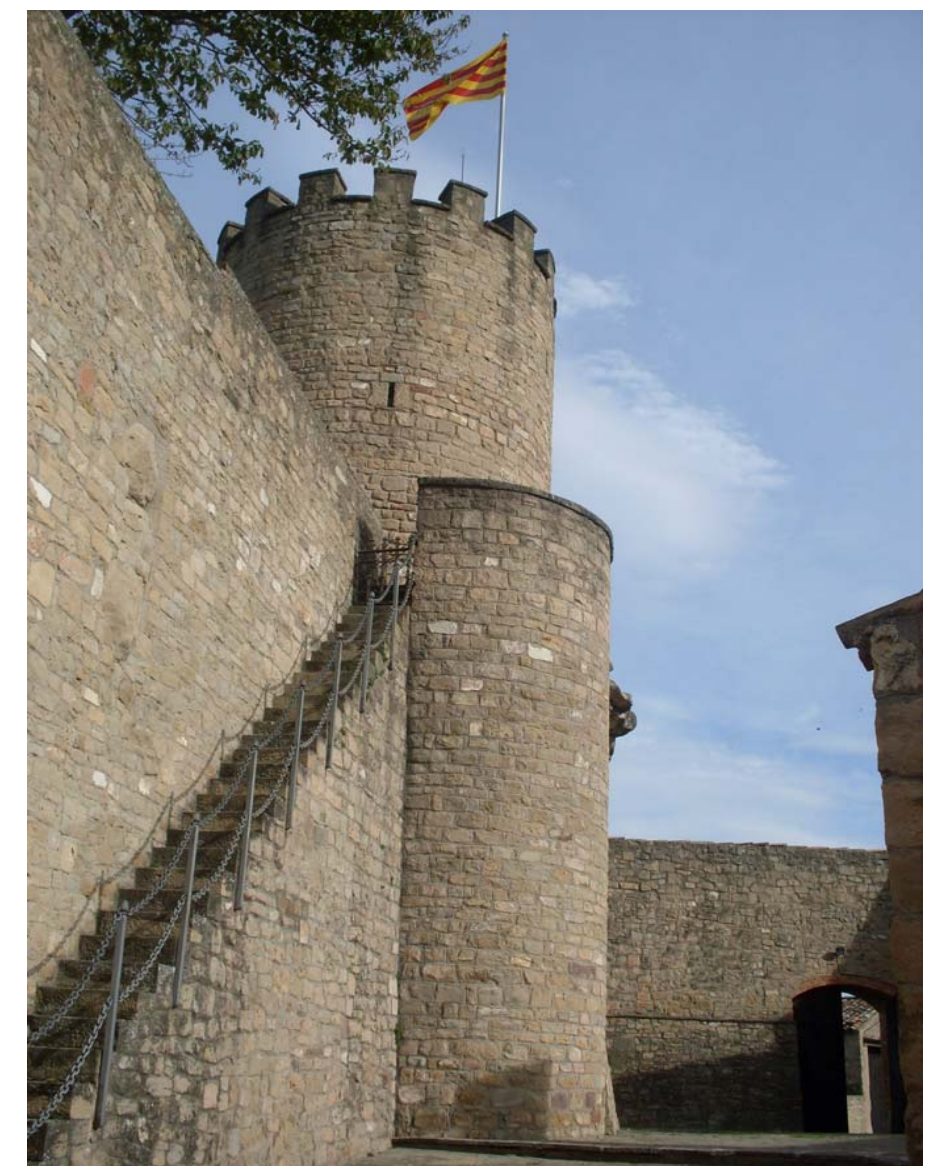

Figura 23.12 El castell de Talamanca prengué un important paper en el repoblament de Sant Llorenç del Munt i l'Obac-El Cairat.

en ocasions per colons francesos. Amb tot, al cens de 1553 la població encara restà lluny de recuperar les xifres del segle XIV i no fou fins a finals de segle que aquesta fita s'aconseguí. El paisatge agrari molt possiblement no aconseguí recuperar l'espai que va cedir als boscos i matollars.

Al segle XVII la població es va estabilitzar, tot i les diverses vicissituds per les quals travessà el Principat, que va significar una deturada poblacional. Mura veié augmentar progressivament la seva població i Talamanca s'omplí de portals adovellats i llindes de pedra datades a partir de 1621.

La unitat conegué un ascens poblacional espectacular al cens de 1718, i, tot i no superar el 800 habitants, suposà una gran pressió antròpica sobre un territori escabros i escàs de bones terres de conreu, que hagué de prescindir de moltes de les seves millors zones forestals front uns conreus extensius, quasi única font de riquesa d'una zona que no tenia recursos naturals, ni un potent artesanat o parairia per mantenir una població fora de les principals rutes comercials. La feina del camp era la principal dedicació del llogarrencs, especialment el conreu de la vinya, que a partir del segle XVIII va desplaçar altres conreus tradicionals, feina especialment dura per les característiques muntanyoses de la zona que va obligar la construcció de feixes per ampliar l'escàs sòl cultivable i fins i tot la construcció de barraques i tines a peu de vinya per reduir les dificultats del transport. La construcció en pedra seca fou el sistema emprat per excel·lència i dotà al paisatge d'una especial singularitat que actualment encara es manté.

Amb l'arribada del segle XIX es capgirà el model distributiu de la població. Fins ara, les poblacions de «l'interior» mostraren la major vitalitat gràcies a l'agricultura, a partir d'aquest moment l'empenta poblacional fou un tret dels nuclis industrials riberencs del Llobregat.

D'inici, la Guerra del Francès significà un retrocés poblacional, especialment per la manca d'aliments, però s'anà superant gràcies al bon moment de la vinya a partir de la fil-loxera a França. El paisatge conegué el moment àlgid de l'ocupació agrícola i les construccions associades s'escamparen. Tines, cups i cellers són un testimoni de la dimensió que arribà a tenir la producció vinícola. El 1860 marcà el màxim poblacional per als nuclis de l'interior: Rocafort, Mura, Vallhonestà i Talamanca. A partir de la segona meitat de segle es començà a desenvolupar la indústria tèxtil a les ribes del Llobregat aprofitant la força hidràulica, el 1859 s'inaugurà el ferrocarril de Barcelona a Lleida: els nuclis riberencs creixeren exponencialment, però d'aquests, sols els situats en el terme de Castellbell i el Vilar pertanyen a la unitat. Navarcles, el Pont de Vilomara o Sant Vicenç de Castellet presenten els seus nuclis principals fora d'aquesta. La immigració i part de la mà d'obra sobrant al camp nodriren una primera fase d'aquest augment de la població. El 1860 s'instal·là la colònia industrial de la Bauma de Castellbell, el 1870 obrí les portes el Borràs la fàbrica construïda per Ignasi Borràs, el 1874 es fundà la colònia Burés, etc.

Amb l'entrada de la fil-loxera a finals de segle, gran part de la pagesia es veié arruïnada i abocada a abandonar els camps, alhora que la indústria travessà un dels seus millors moments amb la Primera Guerra Mundial. El 1867 s'havia construït el canal industrial de Sant Vicenç de Castellet, el 1917 el dipòsit d'aigua i la reserva de màquines de la línia Barcelona-Lleida i el 1924 arriben els Ferrocarrils Catalans. Vallhonestà, fins llavors el nucli més important del terme actual de Sant Vicenç de Castellet, cedí el lloc a Sant Vicenç al qual s'incorporà a mitjan segle. L'ajuntament de Rocafort es traslladà al Pont de Vilomara, a Talamanca es passà dels 446 habitants del 1887 als 370 el 1900, a Mura dels 895 a 615. La davallada de l'interior es prolongà fins el segle XXI.

Fins mitjan segle XX encara tingué importància rellevant la indústria del carbó vegetal (carboneres), fins que l'energia elèctrica la va fer desaparèixer quasi alhora que ho havien fet els forns de calç, així com també els forns de clementina i els molins fariners. La despoblació i la

regressió general a la major part de la unitat deixaren erms els conreus i els aprofitaments seculars dels boscos desaparegueren. Els matollars ocuparen gran part dels antics conreus, pas previ a la plantació del pi blanc. Augmentaren la massa vegetal del sotabosc, amb l'augment del risc d'incendi. Els darrers anys s'han recuperat moltes cases i masies com a segones residències, alhora que la creació del Parc natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac ha contribuït a incrementar el nombre de turistes que visiten les poblacions i els seus entorns, especialment els caps de setmana.

Figura 23.13 Església parroquial de Santa Maria de Talamanca, d'estil romànic.

Paisatge actual i les seves dinàmiques

La unitat de Sant Llorenç del Munt i serra de l'Obac es caracteritza per la forta dicotomia entre l'espai protegit, que manté un aspecte natural saludable i l'espai exterior a aquest, on creixen els habitatges de baixa densitat, ja siguin primeres o segones residències.

Caracteritzat per una muntanya seca, descarnada, amb tonalitats grisenques i rogenques de formes capritxoses, coberta a trams per vegetació mediterrània. Els elements naturals predominen sobre els antròpics, escassos a la zona, ubicats bàsicament al nord i al sud de la unitat. L'erosió ha modelat turons rocosos de conglomerat i monòlits curiosos que l'imaginari popular ha batejat amb noms que fan al·lusió a la seva forma. La part central de la unitat està formada per cingles, espadats, colls i turons en els que s'hi dibuixen canals i xaragalls, i per les fondalades discorren les aigües dels torrents que travessen obagues i solanes modelant valls que dificulten les comunicacions.

A causa de la naturalesa del rocam i per l'acció erosiva de l'aigua a la zona hi ha una nombrosa presència de coves i balmes. La més coneguda de les coves, és la de Simanya molt visitada per excursionistes, té 366 metres de recorregut total i gran boca d'entrada amb estalactites malauradament malmeses. Una activitat de lleure tradicional és l'espeleologia per l'abundor de coves i avencs. Les balmes són altres belleses naturals que tradicionalment havien tingut un aprofitament ramader i en algunes encara hi queden cledes i abrics per als pastors. Cal pensar que la davallada ramadera i dels aprofitaments forestals han afavorit la pèrdua de pastures i la maduració del bosc.

La protecció que gaudeix la majoria del territori d'aquesta unitat ha permès que encara es conservi un grau de naturalitat interessant. La vegetació de tipus mediterrani mostra tot l'any, en ser perennifòlia, coloracions verd fosc que destaquen entre els grisos de les calcàries i els rogencs dels gresos. Aquesta és dominada pel l'alzinar mediterrani, que s'estén àmpliament per la unitat. Pinedes d'origen antròpic (32%) i alzinars muntanyencs (18%) constitueixen a la part nord boscos densos, per sobre dels 700 m d'altitud. Als solells pedregosos, matollars d'aromàtiques que s'estenen per el 43% de la superfície de la unitat i que s'obren pas entre els ciments dels conglomerats.

Sobre les roques la vegetació creix en canals i replans aprofitant la humitat i la formació de sòls incipients. Matollars i vegetació rupícola ratlla de verd les variades formes del rocam. A les obagues, fondalades i racons més humits creix també el boix, ginebres o fins i tot el grèvol. A la part nord de la unitat amb menys altitud, les pinedes secundàries dominen repoblant antigues feixes on hi creixia la vinya, on actualment encara queden desenes de construccions de pedra seca, principalment tines i barraques, testimonis del passat agrícola d'aquestes terres. Allà on la humitat és més acusada els alzinars deixen el seu lloc a les rouredes. Malgrat tot això, en els indrets més eixuts i, particularment,

aquells on dominen les pinàcies, el risc d'incendi és elevat, tal i com es va poder observar en l'incendi de 2003.

Al límit sud de la unitat, l'espectacular meandre de Castellbell i el Vilar, presenta una zona humida molt contrastada on hi creix la vegetació de ribera ocupant una superfície d'unes 25 hectàrees. S'hi troba l'àlber com a espècie dominant, tamarius i el freixe de flor que a Catalunya només es localitza en aquesta zona.

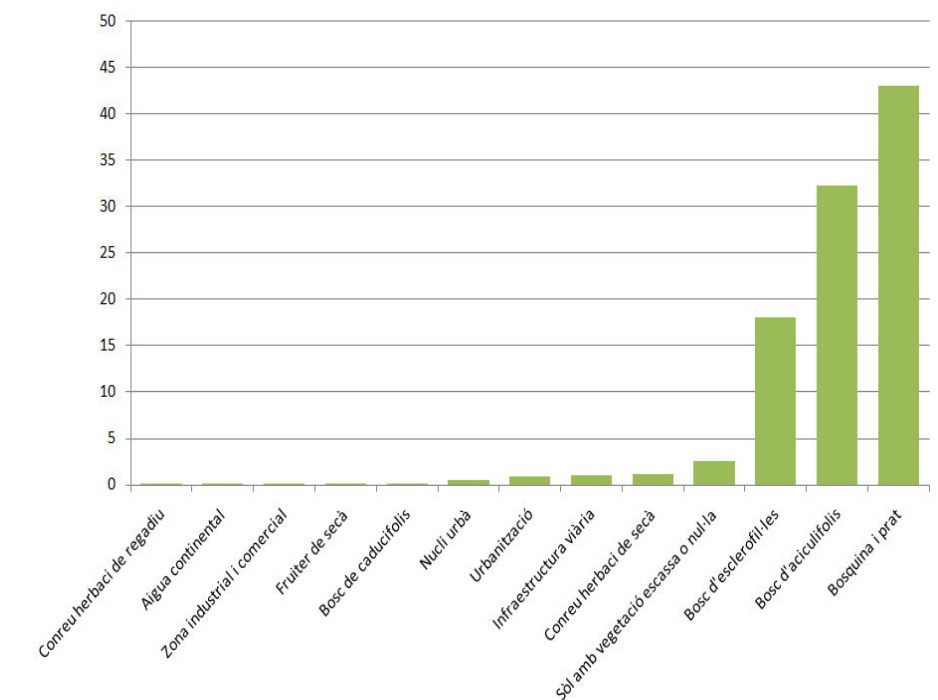
En formar part del Parc Natural de Sant Llorenç i Serra de l'Obac, els elements naturals dominen i es troben en la seva plenitud en estar protegits. Moltes espècies animals hi troben refugi en aquest espai que és un punt clau per a la migració d'algunes espècies. El Parc vetlla per la sostenibilitat de la zona sud de la unitat i en ella trobem l'àrea d'esplai del Coll d'Estenal, per on passa el GR-5 i punt de partida de nombroses passejades com és l'accés al Montcau, un bon mirador sobre la depressió central catalana.

Les activitats productives del sector primari són fonamentalment l'agricultura de secà però només representen un 1% de la superfície. La davallada patida durant els darrers vint anys és molt notable i implica la pèrdua de gairebé el 45% dels conreus de la unitat, però de forma força desigual: mentre que els fruiters de regadiu perden més del 95% de la superfície i els conreus herbacis de secà perden el 43%, els fruiters de secà mantenen pràcticament invariable la seva extensió i els herbacis de regadiu fins i tot l'augmenten.

Figura 23.14 Les construccions de pedra seca, com aquestes tines, actualment se situen enmig de les masses boscoses de la unitat.

La xarxa hidrogràfica modela la unitat en valls que dificulten les comunicacions. La manca d'aquestes és el que tradicionalment ha deixat aïllada gran part de la unitat i ha donat com a resultat la baixa densitat de població. La xarxa viària és pobre i localitzada més aviat al nord de la unitat per comunicar les poblacions amb les unitats veïnes. Les carreteres locals són sinuoses i travessen serres recobertes de pinedes i alzinars de verds foscos, zones devastades pels incendis ara en

Gràfica 23.1 Usos del sòl. Font: elaboració pròpia a partir de la cartografia d'usos i cobertes dels sòls de l'ICGC.

període de recuperació amb matollars d'aromàtiques, claps de rocam i feixes de les antigues vinyes abandonades.

Quasi tots els municipis de l'àmbit estan declarats d'alt risc d'incendi, i la probabilitat d'ocurrència i la gravetat dels incendis augmenta per la presència de les urbanitzacions de baixa densitat, que confronten en la seva major part amb terrenys forestals, així com per l'elevada presència de brolles denses i altament inflamables, sobretot al centre i a la part occidental de la unitat.

Per altra banda aquest mateix aïllament és el que ha permès la permanència d'un tipus de poblament i una riquesa natural i cultural atraient que fa que el turisme d'interior, l'excursionisme i el lleure siguin una nova font de recursos. Hi ha residències de cases de pagès que ofereixen un gran ventall de possibles activitats a la zona. Això ha revitalitzat els nuclis de Mura, Talamanca i Rocafort que reben un nombre important de visitants i la recuperació de cases i masies, sobretot de persones procedents de l'àrea de Manresa, donada la facilitat dels accessos.

En relació amb els nuclis urbans, Castellbell i el Vilar es troba dispers en diversos nuclis que corresponen a les antigues colònies fabrils (Burés, Borràs i Bauma) i a altres nuclis d'origen rural com el Vilar o Sant Cristòfol; junt amb les urbanitzacions de Mas Enric, Can Prat, la Farinera, les Comes i la Vall de Montserrat. El riu Llobregat travessa el municipi de nord a sud i dibuixa un gran meandre d'interès natural.

A diferència del altres pobles Castellbell i el Vilar respon a una dinàmica lligada a la proximitat del riu Llobregat així com a la de les principals vies de comunicació que hi conflueixen. Al costat oest del riu, al límit de la unitat, la carretera C-55 que uneix Abrera amb Solsona, així com la línia R5 dels Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya, que connecta Barcelona amb el Baix Llobregat, l'Anoia i el Bages. A l'est de la població

l'autopista C-16, la carretera C-58 en direcció Terrassa i la via del tren que uneix Lleida amb Barcelona, així com diferents carreteres veïnals.

L'únic nucli de certa rellevància és el Borràs, nascut com a barriada obrera el 1870 arran de la fàbrica Borràs i la seva colònia. El nucli central és constituït per dos rengles d'habitatges alineats paral·lelament al Llobregat, a la carretera de Monistrol de Montserrat, amb la fàbrica interposada a peu de riu. El barri s'anà allargassant cap a Castellbell alhora que al NE. El màxim interès del nucli es centra en les antigues cases pertanyents a la inicial colònia Borràs.

Pel que fa als nuclis més rurals, destaquen Mura, Talamanca i Rocafort dins d'un conjunt de nuclis escassos que, fins fa poques dècades, es

dedicaven a activitats agropecuàries. Molts d'ells conserven un caire rural amb arquitectura tradicional.

Mura és un petit poble pintoresc escalonat amb els carrers que s'enfilen per el vessant de la Coma, de caràcter medieval amb força cases restaurades i endreçades gràcies a l'estiueig i les jornades de cap de setmana. L'església romànica de Sant Martí ocupa la part baixa del poble, a peus del torrent del Reixat, accedint-se a les cotes més elevades a través del carrer de la Muntanya. El material de construcció més emprat és la pedra, amb alguns edificis porticats sobre els carrers deixant pas al vianant.

Talamanca, a peu de la carretera a Terrassa nasqué a redós del castell de Talamanca, tot i que el nucli històric es troba al damunt d'un turó més al SE, fet que l'hi dona una morfologia circular, fent l'església de Santa Maria de punt de contacte amb el sector del castell, la torre del qual domina la perspectiva del nucli antic. La majoria de cases són de pedra i es troben restaurades com a segones residències. A ponent del nucli vell, a la Quintana, s'ha situat l'expansió del poble amb caràcter d'urbanització amb habitatges aïllats.

El nucli de Rocafort, situat dalt un serrat al nord-oest domina la vall de Nespres. Antigament cap de municipi del Pont de Vilomara va perdre la capitalitat en detriment del Pont de Vilomara gràcies a la seva proximitat amb les principals vies de comunicació.

També cal destacar la presència d'urbanitzacions que han aparegut a prop de les vies vinculades al Llobregat en els límits de la unitat. Cap a la banda de Castellbell i el Pont de Vilomara, es fàcil distingir una urbanització el creixement de la qual ha anat vinculat a una de les poques grans vies de comunicació (C-16) que travessa breument al sud-oest la unitat. Les altres vies de comunicació, totalment secundàries uneixen Mura i Talamanca amb el Pla de Bages.

La protecció de la que gaudeix bona part del seu territori, la importància dels seus elements naturals, el baix nombre de nuclis de població, el caràcter tradicional i rural, una xarxa viària complexa i la protecció oferta pel Parc, fan que l'evolució futura sigui molt similar a les actuals dinàmiques. També cal preveure que continuï sent un dels territoris de referència pels excursionistes i escaladors del país, així com pels visitants de cap de setmana gràcies a la seva relativa proximitat amb la Regió Metropolitana de Barcelona. La intensa freqüentació d'alguns d'aquests indrets i l'excés de visitants en moments concrets poden comportar un risc important en relació amb la pèrdua de qualitat d'alguns indrets. De la mateixa manera, cal citar l'impacte que produeixen les pedreres de Talamanca i Sant Vicenç de Castellet.

Figura 23.15 Caseria de la Mata. Mura.

Expressió artística del paisatge

Tradicionalment l'interès artístic del paisatge de la unitat s'ha concentrat en les formes geològiques de les valls del Montcau, que ofereixen imatges paisatgístiques força sorprenents al visitant. Com bé diu Josep Pla:

«Els relleus de Sant Llorenç del Munt són notables per la constitució geològica [...] Això fa que aquesta pintoresca muntanya tingui un atractiu peculiaríssim. És un relleu d'espadats, de cingleres escalonades. La muntanya és pobra d'aigües les seves fonts rages quan les pluges són

Figura 23.16 «Mura» d'Ernest Descals i Munt.

abundants. És molt rica, en canvi, de balnes i espelunques.» (Pla, 1971).

Per altra banda la creació del parc natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac, ha promocionat el coneixement del paisatge, també a través de rutes literàries. La ruta més coneguda comença a el Marquet de les Roques, residència de la família del poeta Pere Quart, on ell i altres grans poetes amics com Carles Riba o Guerau de Liost hi van sojornar.

Una altra ruta literària, molt complerta i interessant és la del beat Bonaventura Gran a Sant Llorenç del Munt, elaborada per la professora Dolors Requena Bernal. El punts de la ruta més propers als límits de la unitat, són la Cova del Drac, que en realitat no és cap cova, sinó un

penyal foradat que ha inspirat la llegenda del Drac de Sant Llorenç. Un poema de Francesc Vila i Plana descriu així l'indret:

«Vestigi clivellat
d'alguna història antiga;
el verd has emparat
a la pedrera amiga.
El verd que no es mustiga.
Ara ets niu pacient
de corbs sense malícia,
i tanmateix l'accent
de gesta més propícia
no et torna indiferent.

Figura 23.17 «Paisatge de Mura» de Vila-Puig. Cl.C.E. «Sabadell».

En tu hi ha l'escenari
de lluita desigual.
Per vèncer el victimari
conserva'ns l'ancestral
valor d'un cor lleial.»
(Vila, 1917-1977)

Al costat de la cova del Drac comença la canal de Santa Agnès, també poemat per Francesc Vila i Plana, com mostra aquest fragment:

«Jo penso, obaga canal,
quin secret no guardaries
del teu viure medieval,
entre clares lletanies

d'un vell recer monacal
i el rebruyir de l'avenc
des de la Cova del Drac,
terratrèmol i esparrac
d'un esgarip famolenc.»
(Vila, 1917-1977)

En el lloc ombrívol de l'antiga ermita de Santa Agnès, on la llegenda diu que la Mare de Déu es va aparèixer al Beat per demanar-li la reforma de l'ordre dels franciscans, un text de Antoni Ferrando és realment evocador del lloc:

«La impressió que rep el visitant en veure la desolació i ruïna d'aquest edifici queda esmorteïda per la grandiositat i l'harmonia del panorama que l'envolta. L'heura i l'esbarzer s'enfilen ensenyorint-se de les poques parets que queden dempeus, tapant les finestres i festejadors a través dels quals els antics habitants de Santa Agnès contemplaven la feréstega i alhora calmosa naturalesa d'aquest paratge.» (Ferrando, 1988).

El terrassenc Josep Ventalló i Vintró, metge i escriptor, s'inspirà en el mateix lloc, en aquest bell poema:

«Sols buscant el retir i penitència
a Santa Agnès passaven sa existència
ermitans esperant vida millor:
de l'ermita veurem les runes ara,
i uns estanyols d'una aigua pura i clara
en un barranc de sempitern verdor.
Els murs esquarterats de l'edifici,
penjats resten damunt d'un precipici
d'aquell racó, que és oasi de verdors;
si un lleu repòs l'excursionista hi troba
aquell retir els seus sentits li roba
amb son camí ribetejat de flors.»
(Ventalló, 1856-1919)

També el literat Ferran Canyameres, fill de Terrassa, que dins la seva gran obra dedicà poemes i textos als paisatges de la seva terra, va escriure aquests versos al lloc:

«Era Santa Agnès oratori trist
sota roca arbrada com catau de guilla
on les dolces monges, d'un blanc de jonquilla,
en constant arrest pregaven a Crist.
Ara quatre panys de decrepits murs,
amb nius de serpents i cants de calandres
guarden els bassols plens de
salamandres i el misteri grat dels silencis purs.»
(Canyameres, 1898-1964)

Tots els textos esmentats transmeten la percepció del paisatge mític dels racons més amagats dels vessants del Montcau. Per aquesta banda el massís flanqueja la major part de la unitat on actualment domina una bosquina típicament mediterrània, que ha substituït l'antic paisatge de vinya, deixant vestigis d'arquitectura rural de gran interès com són els conjunts de tines aïllades dels segles XVIII i XIX, quan els municipis de Mura, Talamanca i Rocafort destacaven en la producció de vi. L'atractiu del paisatge a la unitat també es concentra en la imatge dels pobles com Talamanca i Mura que han conservat elements que els doten de certa fesomia medieval.

Fou a Mura que l'escriptor Jaume Cabré s'inspirà per la seva coneguda novel·la *Senyoria*. També a Mura en els darrers anys, s'hi han fet rodatges de pel·lícules, per l'encant que li donen les muntanyes, la riera, els carrerons i les antigues cases de pedra. Nombrosos pintors han plasmat els paisatges de Mura i els entorns, un fet que especialment promou l'anyal concurs de pintura ràpida de Mura.

Valors en el paisatge

Els valors **naturals i ecològics** de la unitat es fan palesos en la figura del parc natural de Sant Llorenç del Munt i Serra de l'Obac, un dels espais naturals protegits més antics de Catalunya. L'any 1972 se'n va aprovar el Pla especial, mentre que el 1987 va ser qualificat com a parc natural; des de llavors, la Diputació de Barcelona és l'encarregada de fer-ne la gestió. A banda, l'espai també es troba inclòs dins del Pla

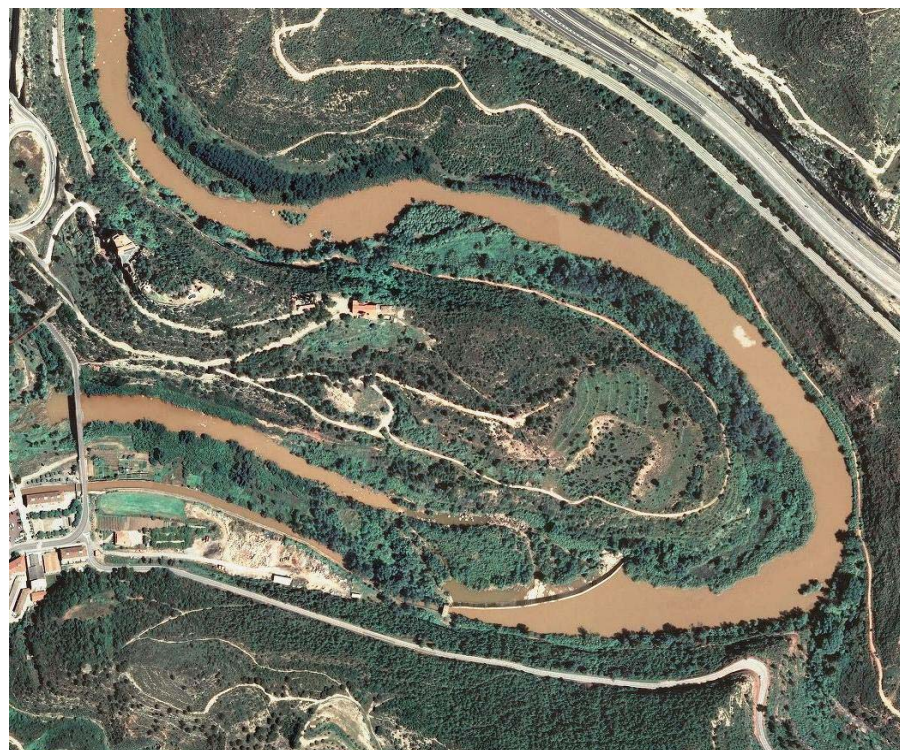

Figura 23.18 Vista del meandre de Castellbell. Ortofotomapa ICGC.

d'Espais d'Interès Natural de la Generalitat. Entre els valors protegits per la legislació, destaquen les formes del relleu, els densos boscos d'alzina i la presència excepcional del roure de fulla gran (*Quercus petraea*), de gran singularitat en el conjunt mediterrani. De la mateixa manera, encara que amb una extensió un xic menor que la del parc natural, la contrada també es troba reconeguda per la geozona Sant Llorenç i l'Obac, que empara el relleu montserratí, les balmes i els avencs. El catàleg de la Generalitat també fa referència a cinc geòtops de gran importància: la Mola, el Montcau-cova Simanya, les Pedritxes, el Quaternari de la riera d'Arenes i la carena del Paller de Tot l'Any, per la seva peculiar morfologia i perfil pintoresc. Finalment, cal dir que a Talamanca es troba el roure gran, protegit per l'Ajuntament.

En un altre ordre de coses, cal fer esment del meandre de Castellbell i el Vilar. Aquest meandre es troba al riu Llobregat, i dibuixa una elegant corba molt interessant des del punt de vista geomorfològic i didàctic. L'arc que descriu el riu és de gairebé 360°, i ha generat una zona humida de gairebé 25 ha. Hi destaquen els poblaments d'àlbers (*Populus alba*), tamarius (*Tamarix* sp.) i freixes de flor (*Fraxinus ornus*), que a Catalunya només es localitzen en aquests sectors, així com un dens canyissar de *Phragmites australis*. A l'indret hi abunden ocells com el blauet (*Alcedo atthis*), l'abellerol (*Merops apiaster*) i el cabusset (*Tachybaptus ruficollis*), així com una tortuga de rierol (*Mauremys caspica*). Des del punt de vista social i cultural, aquest indret gaudeix de gran popularitat, tal i com ho demostren les diverses accions que el grup ecologista l'Alzina hi ha realitzat.

Figura 23.19 Església parroquial de Santa Maria de Rocafort. El Pont de Vilomara i Rocafort.

Els **valors estètics** són remarcables a la unitat, per la bellesa dels diferents elements que s'hi combinen harmònicament. Les potents formes del relleu, la vegetació i la presència de rieres conformen paratges d'interès natural ben conservats i protegits, que es poden gaudir des dels diversos punts de vista enlairats que l'orografia del terreny facilita.

Des del Coll d'Estenalles, l'ascensió a la Mola ofereix la màxima visió del conjunt de la unitat, amb panoràmiques espectaculars.

Trobem dos nuclis de colònia industrial (el Burès i el Borràs) que pertanyen al municipi de Castellbell i el Vilar, formades per un conjunt d'equipaments i edificis creats amb l'objectiu de proporcionar mà d'obra i suport logístic a l'activitat industrial. Per altra banda, també destaca el municipi de Mura per la seva fesomia singular. Els nuclis de població, apareixen en el paisatge majoritàriament muntanyós de la unitat sense trencaments visuals, mantenint l'estètica de ruralitat pel predomini de volumetries i materials tradicionals.

Tot i estar força disseminat el paisatge integra nombrosos elements de **valor històric** i tradicional, que alhora potencien l'estètica paisatgística per les seves formes i ubicacions, destacant a la unitat tot el patrimoni relacionat amb les activitats vitícoles. En aquest equilibri entre ocupació antròpica i medi natural, atractiu pels visitants, ha potenciat tradicionalment l'excursionisme i la passejada a la zona.

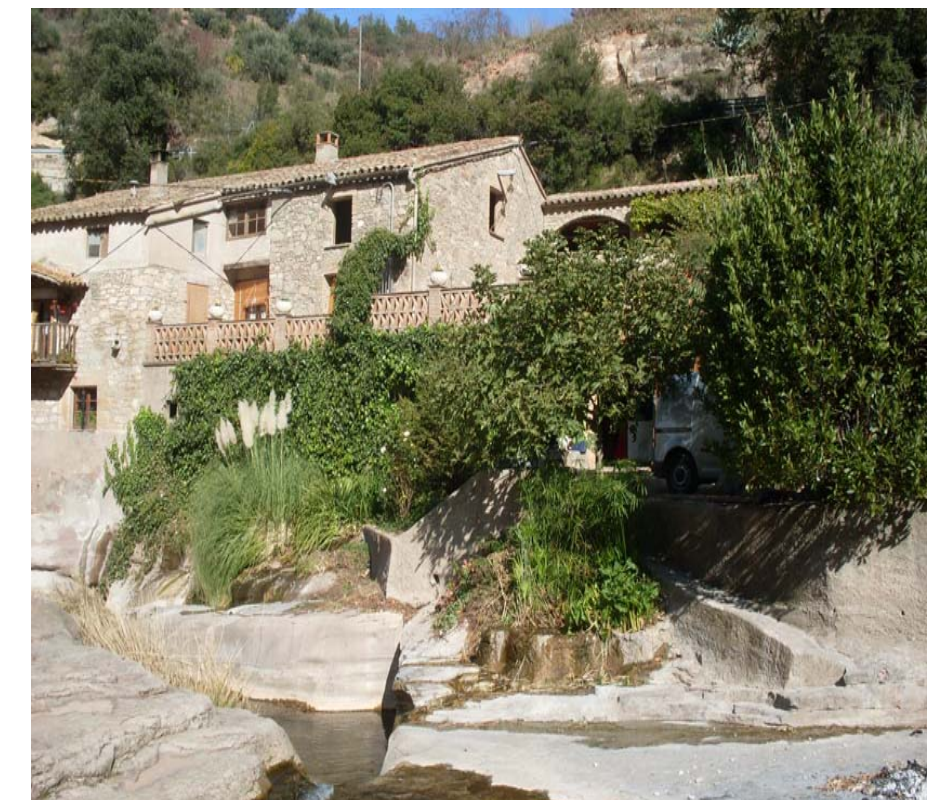

Figura 23.20 El molí del Mig. Mura.

Tradicionalment a la unitat la pagesia fou la principal dedicació, en especial el conreu de la vinya, sobretot a partir del segle XVIII. En determinats sectors, les característiques muntanyoses del territori, van originar la necessitat de fer feixes i situar tines a peu de vinya per emmagatzemar el most i el raïm ja que a l'hora de la verema, transportar el raïm era un procés lent i car. En aquest sentit encara es conserva una àrea de tines del segle XIX, les tines de les valls del Montcau. Aquestes es trobaven enmig de les vinyes i tenien la funció d'estalviar al pagès el feixuc transport del raïm per corriols de muntanya fins a la masia. Es tracta de dipòsits generalment cilíndrics, construïts amb pedra i morter de calç i folrats de dins amb cairons o rajoles vidriades. Les tines es van construir aprofitant el pendent del terreny, i permetien que el raïm fos descarregat per dalt i trepitjat damunt un brescat de fusta per baixar a través d'un forat a la pedra que feia d'aixeta, protegida per la presència d'una barraca de pedra seca que feia d'accés per la part inferior.

També fou important la indústria del carbó fet a les carboneres en les zones boscoses així com la preparació de morter en els forns de calç, el treball en els forns de clementina i els molins fariners.

Per la zona de Mura actualment resta el Molí del Mig, forma part de les considerades «primeres indústries» de la pagesia junt amb altres molins situats al marge de la riera de Nespres. La singularitat d'aquest molí és la seva plurifuncionalitat com a molí hidràulic de farina, d'oli, de vi i que es va a utilitzar també per generar energia.

El nom de Mura vol dir mur, paret o fortalesa, i respon a l'existència d'un lloc, ja a l'època ibèrica i romana. L'església parroquial de Sant Martí, documentada a l'any 1088, va aglutinar les primeres cases del poble, que va estar subjecte al castell de Mura fins entrat el segle XVIII.

El nucli de Talamanca es va originar, a partir del segle X, en el lloc del castell de Talamanca i es va anar formant entre aquest castell i l'església de Santa Maria, un edifici romànic de finals dels segle XII, modificat al segle XVIII. El castell fou destruït el 1714 per les tropes de Felip V, però actualment està completament restaurat.

Un punt d'interès és la plaça de la Creu a la part més alta del poble, que constitueix un mirador i que conté la creu del segle XIII, que antigament s beneïa junt amb les cases del poble. També daten del segle XIII les ruïnes de l'església de Santa Magdalena i la petita capella de Sant Esteve de Vilarassa reformada al segle XVII i ara restaurada.

Per la zona de Talamanca es troba, l'important conjunt de sis tines i barraca anomenada Els Tres Salts ara enmig del bosc, en el lloc on hi havia hagut nombroses vinyes. També i al Pla de les Graneres hi ha dues tines amb una barraca adossada al mig. Les tines, són dipòsits de pedra quadrats o circulars, folrats amb rajola vidriada, i amb una falsa cúpula de pedres planes. Per facilitar la feina d'abocar la verema

i alhora que la part inferior quedés al descobert per poder buidar-la de vi, aquestes tines aprofitaven desnivells del terreny.

Per la banda més oriental de la unitat, on hi ha Rocafort també hi ha diversos grups de tines que es localitzen de forma aïllada com les Tines de la Vall del Flequer, les Tines d'en Bleda i les Tines de l'Escudellet.

Rocafort, en un turó dominant la vall de Nespres, destaca per les cases de pedra, i l'església parroquial de Santa Maria de finals d'època gòtica, darrera la qual ara es troba la Pedra de les Creus. Altres punts també d'interès són l'església romànica de Santa Magdalena del Pla, ara capella del cementiri del Pont de Vilomara, l'església preromànica de Santa Maria de Matadars, i dalt d'un turonet la petita Capella de Sant Romà del segle XIV i ampliada a finals del segle XVIII.

En aquest sector de la unitat cal destacar el pont de Vilomara, que dona nom a la població i que és un gran pont medieval, de nou arcs, que comunica amb l'antic camí ral, vers el Vallès.

En una prolongació a l'extrem sud-oest de la unitat, tot tocant amb Montserrat hi ha la vila dispersa de Castellbell i el Vilar. Des de ben antic, masos aïllats van constituir el terme i posteriorment es va anar formant la vila. S'hi conserva el Pont Vell, gòtic de meitats del segle XV, que va quedar força preservat d'ús a partir de la construcció del Pont

Figura 23.21 Les tines enmig de les vinyes són un dels principals valors d'aquest paisatge.

Nou a finals del segle XVIII, així com l'església d'estil romànic primitiu de Sant Cristòfol i l'església modernista de la Sagrada Família de la colònia la Bauma.

L'ermita romànica de Sant Pere de Vallhonest, amb el seu singular campanar, en un lloc d'especial interès paisatgístic dins la unitat, en una zona on abunden antics masos i construccions de pedra seca relacionades amb la tradició vinícola, i també antigues pedreres.

La creació del Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac al 1972 va contribuir a incrementar els **valors socials i productius** de la unitat com a centre d'estiueig, i d'estades de cap de setmana.

Pels entorns de Mura hi ha indrets de gran interès paisatgístic, com les coves de Mura o el Puig de la Balma situat en una zona de masies escampades, on es pot visitar un petit museu i un centre agroturístic, en els edificis construïts dins la gran cova. Prop de la riera de Nespres hi ha arranats racons per a l'oci com la font de l'Era.

Més al nord de la unitat, el nucli antic de Talamanca, es troba al llarg d'un tossal de la serra de Rossinyol, i també a les portes del Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i l'Obac. Actualment una ruta promociona descobrir l'origen medieval del poble, i altres indrets com la riera, el Molí del Menut, una barraca de vinya, la sínia de Can Valls, un forn d'obra i la font de Talamanca del segle XVII. La font es troba prop d'un arbre centenari declarat d'interès local, com també ho és el roure del Parc del Roure. La plaça arbrada dels Ànecs és al costat d'una gran bassa d'aigua amb aus aquàtiques.

Un entorn natural apreciable són els Ulls del Llobregat o Tres Salts, on el riu Llobregat forma una presa natural de roca calcària amb brolladors de fort desnivell.

Fins fa pocs anys el Consorci per la promoció de les valls del Montcau, promocionava la recuperació i difusió dels valors paisatgístics a la unitat així com tot l'important patrimoni relacionat amb la vinya que va arribar a ocupar una de cada tres hectàrees dels municipis de Pont de Vilomara i Rocafort, Talamanca i Mura. Actualment aquestes tasques les realitzen els municipis esmentats. Per altra banda, al poble de Rocafort hi ha una casa museu sobre la vida i els costums de tradició local.

A la part més oriental de la unitat el Pont de Vilomara es troba a la part baixa entre la riera de Mura i el riu Llobregat, on s' inicià la tradició industrial que avui perviu, amb les fàbriques de filats a les ribes del Llobregat.

En aquesta zona cal esmentar la quadra de Vallhonest, on el conreu de la vinya va ser molt important, i que pels voltants hi ha indrets d'interès com les panoràmiques que s'albiren des de Sant Jaume de Vallhonest, des del Puigsoler o des del coll de can Noguera, així com la singularitat dels xaragalls de cal Forns, o la roureda del Blanquer.

A la unitat entre altres celebracions, cal destacar la Festa del Terme, una festa tradicional de Talamanca molt antiga i recuperada que ara s'integra a les activitats culturals del programa «Viu el Parc».

El paisatge muntanyós de la zona, es pot vincular amb algunes celebracions, de **valor religiós** com la l'antiga festa de Sant Marc de Mura a l'abril per demanar protecció contra llamps i temporals. També és destacable, pel Nadal, la tradicional pujada popular al Montcau per fer-hi el pessebre, i l'aplec a l'ermita romànica de Sant Pere de Vallhonestà, una tradició que prové del segle XVII.

Figura 23.22 La Pedra de les Creus, Mura.

Al voltant de l'antic i llegendari trajecte del camí ral de Coll de Daví s'hi relacionen valors històrics i econòmics, que també han esdevingut **simbòlics** ja que tot i la ubicació de diversos hostals com l'Hostal del Pont de Vilomara, Sant Jaume de Vallhonestà, Hostalets del Daví, la Barata i Can Torrella, el camí era solitari i els entorns feréstecs. Per això la zona de Sant Llorenç del Munt i l'Obac fou lloc de bandolers, com el mític Perot Rocaguinarda cap dels nyerros i immortalitzat per Cervantes, en el Quixot.

Un altre bandoler famós fou Gabriel Torrent de la Goula, àlies Trucafort, que cansat de perseguir inútilment en Rocaguinarda, acabà sent el

cap principal del grup dels cadells. També actuaren a Sant Llorenç en Sastre Domingo i Jeroni Ramona, però el més popular, fou l'anomenat Capablanca. Sobre Capablanca es diu que fou un humil pagès que en ser assaltat sense que ningú l'ajudés, decebut, va decidir viure robant. Es va fer famosa la forma que tenia d'actuar, estenent la seva capa al mig del camí i ell des de dalt d'un arbre o roca amenaçava els viatgers a deixar-hi tot el que duien.

El patrimoni s'ha recuperat amb espectacles i cançons sobre fets històrics i tradicionals de Vallhonestà es complementa amb un ampli repertori de llegendes locals, dins l'àmbit de Sant Llorenç del Munt i l'Obac.

La Pedra de les Creus, a Rocafort, és un gran bloc que té gravades creus i altres marques i que està envoltada de moltes llegendes entorn al seu origen.

Principals rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge

Les carreteres que donen accés i creuen la unitat són la BV-1221 (veure mapa 23.2), de Terrassa a Navarces passant, de sud a nord, pel Coll d'Estenalles, per prop de Mura i per Talamanca. La carretera BV-1223 enllaça l'anterior amb Mura, Rocafort i el Pont de Vilomara.

Els senders que transcorren per la unitat són molt apreciats pels excursionistes, ja que ofereixen bones panoràmiques i recorren paisatges tot carenant per les serres, apropant-se als sorprenents monòlits de roca i a les cingleres. A més de la riquesa natural en forma de torrents, gorgs, balms i valls boscoses, també permeten gaudir de nuclis històrics i ben conservats com Mura, Talamanca i Rocafort. Dos senders de gran recorregut passen parcialment per la unitat: el GR-4, a l'oest per prop del Farell, condueix al Pont de Vilomara i seguint per Sant Benet de Bages; i el GR-5, en el tram que prové de Rellinars per la Mata, el coll d'Estenalles i el coll d'Eres. Un altre sender concorregut és el que forma part de l'itinerari senyalitzat «Els 3 Monts» (Montseny-Montcau-Montserrat), que a la unitat penetra per Sant Llorenç Savall i, després de creuar els colls d'Eres i el d'Estenalles, arriba al coll del Boix i baixa pel pla de Serrallonga al Turó dels Ducos, el pla dels Codolosos i, per la riera de Nespres, a Mura. Travessant la zona sud de la unitat hi ha el GR-96 (de Sant Miquel de Gonteres a El Ventaiol) que prové de l'àmbit de la Regió Metropolitana de Barcelona.

El mirador culminant és el Montcau (1057 m) (mirador 57, veure mapa 23.2), amb vistes al nord cap al Pla de Bages, les muntanyes de Berga i el Pirineu, en dies clars. Altres miradors coincideixen amb el tram del GR-5, com ara el turó de Castellar i el de Tres Creus, amb excel·lents vistes per sobre de la unitat que arriben fins al Pirineu. Altres miradors destacats són el Farell, Sant Lleir (58) i el castell de Mura, Rocafort i la

Figura 23.23 Des del mirador del cim Montcau (1052 m) es veuen les serres del Prepirineu i els massissos i serres de la serralada Prelitoral.

Rossena, a Talamanca, amb vistes interessants dels nuclis de població i del seu entorn.

Figura 23.24 El Montcau.

AVALUACIÓ DEL PAISATGE

-Debitats:

- L'abandonament de les activitats agrícoles i ramaderes. Aquest fet és una conseqüència del declivi demogràfic i econòmic fruit de la no integració dels sectors productius tradicionals amb els emergents. El resultat és un abandonament generalitzat dels paisatges menys productius que ha provocat l'embosquinament de les parcel·les no mecanitzables

- La densa massa arbrada fruit de l'abandonament d'espais agrícoles, provoca la desaparició i el deteriorament del ric patrimoni vinculat als antics conreu de vinya caracteritzat per les barraques de pedra seca i les tines enmig de les vinyes.

- Bona part de les masses forestals d'aquest paisatge són molt vulnerables als incendis.

- Presència, sobretot al sector sud-oest, d'urbanitzacions residencials poc aconseguides, amb un gran consum de sòl (sobretot per la baixa densitat d'habitatges), generalment amb un aspecte força descuidat, desendreçat i amb uns límits poc integrats amb l'entorn.

-Amenaces:

- El nombre de visitants a l'espai natural protegit pot comportar problemes de massificació i de gestió de les zones més singulars. De la mateixa manera, la distribució de visitants per l'espai també pot implicar riscos d'excés de freqüentació en determinats itineraris.

- Tot i que existeixen nombroses zones de roca nua, en moltes canals i vessants és possible trobar formacions arbrades força denses, majorment d'alzines i pi blanc. El risc d'incendi en aquests indrets és molt elevat.

- La poca gestió d'alguns espais inclosos en el Pla d'espais d'interès naturals pot comportar el deteriorament d'aquells valors pels quals es va protegir aquell espai, fins i tot el seus valors paisatgístics.

-Fortaleses:

- La major part de la unitat es troba emparada sota la figura de parc natural. Sant Llorenç és un dels parcs més antics de Catalunya: el

Figura 23.25 Vista parcial de Mura.

primer pla especial data de 1972, mentre que la declaració de parc natural no es va produir fins al 1987.

- La contrada acull un bon nombre d'exemples de relleu montserratí que, per norma general, han estat batejats per la població local amb noms curiosos. Aquests exemples de relleu turrucular són del màxim interès, ja que perllonguen la vàlua de la geomorfologia

montserratina per altres localitzacions diferents a la de Montserrat. A banda de diferents monòlits, cal comptar tot un seguit de coves i balmes, que augmenten la vàlua geomorfològica de la contrada.

- Sant Llorenç i l'Obac gaudeixen d'una dilatada tradició excursionista, que arrenca a final del segle XIX, sobretot amb excursionistes del vessant vallesà de la unitat.

- Dins de l'espai natural protegit es poden trobar bons exemples d'arquitectura tradicional, per norma general, molt ben mantinguda. A banda d'una bona colla de cases de pagès i altres construccions aïllades, cal esmentar de manera particular els petits nuclis urbans de la unitat, com Mura o Talamanca.

- Les característiques del relleu d'aquest territori fan possible l'abundància de conques visuals que permeten abastar des de paisatges locals fins a d'altres de més generals. A la vegada, la varietat de cromatismes, formes i textures dóna lloc a un fons escènic de Sant Llorenç del Munt i l'Obac- El Cairat, amb la fita del Montcau, visible des de diverses unitats de les Comarques Centrals i de la Regió Metropolitana de Barcelona.

- Murs i construccions de pedra seca que constitueixen per si mateixos un exemple clar de construccions tradicionals per a l'agricultura de gran interès. Destaquen les singulars tines de les Valls del Montcau.

Figura 23.26 Conreu en feixa a la coma del Puig. Mura.

-Oportunitats:

- El relleu montserratí és un dels punts forts de la unitat i representa una oportunitat per diversificar l'oferta d'itineraris del Parc, evitant la sobrefreqüentació d'alguns indrets. En aquest sentit, pot ser positiva la promoció d'itineraris guiats que recorrin els principals relleus turrículars del parc i n'expliquin la formació i els noms amb què els coneix la població.

- Les nombroses llegendes i rondalles que prenen la unitat com a escenari, des de les històries de bandolers fins a les diferents narracions que tenen sant Ignasi i la tradició eremítica com a protagonistes, són elements que es poden posar en valor.

- La singular concentració de construccions de pedra seca vinculades a la vinya, principalment murs, barraques i sobretot les tines, en diversos estats de conservació, són un patrimoni gairebé únic a Catalunya i representa un valor fins ara poc conegut i amb un gran potencial pedagògic i turístic.

- La proximitat entre parcs naturals, pot suposar una oportunitat per millorar la connectivitat entre el Parc i els altres espais protegits de la rodalia, com Montserrat, el Montseny o Collserola.

Figura 23.27 Centre d'Interpretació del Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i Serra de l'Obac-El Cairat.

Objectius de qualitat paisatgística i proposta de mesures i accions

Els objectius de qualitat paisatgística (OQP) i la proposta de mesures (criteris) i accions que s'exposen a continuació són específics d'aquesta unitat de paisatge. Igualment, també són d'aplicació els definits per a tot l'àmbit territorial de les Comarques Centrals continguts en els capítols 11 i 12 de la present memòria (volum 1). Els poders públics i privats, així com els agents socials i la societat en general, han de vetllar pel compliment d'aquests objectius de qualitat paisatgística. El llistat de mesures (criteris) i accions són una proposta per assolir els OQP.

Objectius de qualitat paisatgística

23.1 Unes formacions de conglomerats i unes singularitats geomorfològiques, com les coves, balmes i avencs, ben conservades i protegides com a elements configuradors del paisatge, revalorant el seu caràcter.

23.2 Un paisatge forestal de característiques mediterrànies dominat pels alzinars, pinedes de pi blanc, i brolles d'estepes i brucs, que frenen l'erosió tant particular sobre aquest tipus de substrat.

23.3 Un paisatge on es manté encara el patrimoni dels cultius de vinya i de secà, amb destacats elements de l'arquitectura rural del lloc, com és el conjunt de les sis tines i la barraca dels Tres Salts, prop de Talamanca, exemple de la productivitat agrària de la unitat, mantingut i potenciat.

23.4 Una imatge dels assentaments urbans que són patrons o bé són nuclis singulars perquè tenen uns valors estètic, històric i identitari que donen caràcter als escenaris d'aquest territori, com Mura, Rocafort i Talamanca, gestionada i conservada de forma adequada.

23.5 Un sistema d'itineraris i miradors que emfatitzin les panoràmiques més rellevants i permetin descobrir i interactuar amb les característiques pròpies del paisatge.

CRITERIS I ACCIONS

Propostes de criteris i accions dirigits prioritàriament a la protecció

23.1 Establir mesures de protecció a les zones especialment sobrefreqüentades per tal de preservar les característiques geomorfològiques, especialment de les roques pinyolenques.

23.2 Preservar l'entorn on se situen els conjunts de construccions rurals, com les barraques, tines i altres elements de pedra seca.

23.3 Conservar l'entorn del meandre del Cairat per garantir la preservació d'aquesta zona humida rica en espècies de flora i fauna particulars.

Propostes de criteris i accions dirigits prioritàriament a la gestió

23.4 Garantir el compliment de la normativa del Parc de Sant Llorenç del Munt i Serra de l'Obac-El Cairat, pel que fa a les masses forestals, vigilant especialment el que fa referència als incendis.

23.5 Potenciar el cultiu de la vinya en les zones properes a les construccions agrícoles de pedra seca, com barraques, tines, cups, etc.

23.6 Elaborar un estudi que reforci la personalitat i singularitat del paisatge de les tines, on es caracteritzi geogràficament i cartogràficament el conjunt de municipis que contenen tines en els seus termes municipals.

23.7 Mantenir en bones condicions l'escassa xarxa viària que ha permès l'aïllament d'aquesta zona i especialment les que condueixen als nuclis principals de la unitat.

23.8 Establir mesures de control en la freqüentació i ús de coves, avencs, balmes, etc... definint èpoques i horaris d'ús així com limitant el número de visitants.

23.9 Potenciar el coneixement de les nombroses llegendes vinculades a les coves i altres elements geomorfològics propis de la unitat i relacionar-ho amb els nombrosos itineraris existents i el propi paisatge.

Propostes de criteris i accions dirigits prioritàriament a l'ordenació

23.10 Evitar la desfiguració dels nuclis urbans com Mura i Talamanca, que mantenen una estructura medieval, amb creixement dispers i construccions que per volumetria i morfologia contrastin disharmònicament.

23.11 Promoure la restauració de les masies de la zona nord-oest de la unitat per mantenir el caràcter rural d'aquest sector en contraposició a la zona més feréstega que forma part del parc natural.

23.12 Garantir que l'establiment d'edificacions aïllades, siguin habitatges o construccions d'ús rural, s'inspirin en els models i tipologies pròpies del lloc pel que fa a la localització i inserció en el lloc, posant èmfasi en l'escala, la forma i els colors dels volums.

23.13 Procurar que les urbanitzacions existents i la zona més poblada a la part sud de la unitat segueixin uns criteris adequats d'ordenació per tal de garantir una correcta integració en el lloc.

23.14 Promoure una xarxa d'itineraris paisatgístics i de miradors accessibles a peu o amb vehicle, on la percepció i interacció amb el paisatge és més àmplia i suggeridora. Aquesta xarxa, que comprèn miradors i camins existents i d'altres a consolidar, hauria de rebre, allà on correspongui, les actuacions necessàries de condicionament, senyalització, manteniment i difusió per tal de facilitar la percepció dels valors del paisatge i el coneixement del territori. Es tracta dels miradors de Sant Lleïr, Montcau i Sant Vicenç de Castellbell; dels itineraris motoritzats C-16, BV-1221, així com els no motoritzats GR-4, GR-5, GR-96, GR-3. Caldria integrar el conjunt d'itineraris al Pla territorial parcial de les Comarques Centrals en futures revisions.

Mapa

Mapa

